

مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

• علیرضا حسینی

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، بنیان‌گذار انقلاب، حضرت امام خمینی(ره)، وحدت اسلامی، را به عنوان شعاری راهبردی و برگرفته از عمق باورهای اسلامی، مطرح ساخت. به علاوه، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز، پیروان مذاهب اسلامی، از آزادی کامل در پای بندی به

اعتقادات خویش برخوردارند. مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در سال ۱۳۶۹ ش. به دستور مقام معظم رهبری و انتصاب دبیر کل و اعضای شورای عالی از سوی معظم له آغاز به کار نمود. شورای عالی مجمع، در اولین گام، اساسنامه و ساختار مجمع را تصویب نمود و ارکان آن را بر سه اساس علمی و فرهنگی و ارتباطات داخلی و بین‌المللی بنا گذاشت.

استراتژی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

در اینجا، توضیح برخی مفاهیم، ضروری به نظر می‌رسد؛ تقریب به معنی؛ نزدیک شدن پیروان مذاهب اسلامی با هدف شناخت یکدیگر به منظور دستیابی به دوستی و برادری دینی بر اساس اصول مسلم و مشترکات اسلامی است. وحدت اسلامی عبارت است از: همکاری و تعاون پیروان مذاهب اسلامی بر اساس اصول مسلم و مشترک اسلامی و اتخاذ موضع واحد برای تحقق اهداف و مصالح عالی امت اسلامی و موضع‌گیری واحد در برابر دشمنان اسلام و احترام به التزام قلبی و عملی هر یک از مسلمانان به مذهب خود. مقصود از مذاهب اسلامی آن دسته از مکاتب فقهی معروف اسلامی هستند که دارای نظام اجتهادی منسجم و مستند به کتاب و سنت‌اند. از نظر مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی مذاهب فقهی به رسمیت شناخته شده عبارت‌اند از: مذهب حنفی، شافعی، مالکی و حنبلی از اهل سنت؛ و مذهب اثنی عشری و زیدی از شیعه؛ و مذهب اباضی. (البته مذاهبی هستند که یا پیرو نداشته و یا در یکی از مذاهب مذکور، مندرجند و یا به شکل آراء فردی که مقید به مذهب معینی

تقریب مذاهب اسلامی و یگانه شدن صفوف مسلمانان در برابر دشمنان اسلام، آرزوی شخصیت‌های منصف و دل‌سوز جهان اسلام و یکی از بزرگ‌ترین هدف‌های نظام جمهوری اسلامی ایران بوده است.

این هدف مقدس، متکی به ریشه‌های استوار در کتاب و سنت و صلاح جمع و فرد است و با ممانعت از ایجاد تفرقه در صفوف مسلمانان، مانع کنار رفتن عنایت الهی و سست شدن ایمان‌ها و ذلت و شکست مسلمانان و تسلط اجانب بر کشورهای اسلامی می‌شود.

در این برهه که ملت‌های مسلمان، در پرتو حرکت بیداری اسلامی به وجود دشمن مشترک و نیات شوم آن توجه کرده‌اند لازم است، برای خنثی نمودن تفرقه‌افکنانه دشمنان و احیای عظمت اسلام - و در رأس آن عظمت معنوی اسلام - فداکاری و مجاهدت نمود و با توحید کلمه به سوی کلمه توحید که مقصد بزرگ الهی و عظیم عقلانی است، راه پیمود.

با بسط عقلانیت دینی است که می‌توان به رفع شبهات و به غنای پایه‌های نظری رفتار فردی و اجتماعی رسید و بر اساس آن است که با یافتن زبان مشترک، ارتباطات درونی امت اسلامی گسترش می‌یابد و فرهنگ گفت‌وگو جایگزین سوء تفاهم و عواقب آن می‌شود.

اگر صفحات تاریخ را ورق بزنیم، می‌بینیم که چه برادرکشی‌هایی به بهانه اختلاف شیعه و سنی صورت گرفته است و این اختلاف، منجر به قطع هرگونه رابطه علمی و فرهنگی شیعه و سنی شده است؛ به گونه‌ای که پیروان این دو دسته، آن‌چنان به یکدیگر می‌نگریستند که گویی پیرو دو دین‌اند.

دعوت به تقریب مذاهب اسلامی، برای مقابله با این رویه شکل گرفت و بر پایه‌ای علمی و اصلاحی و با پشتوانه علما و شخصیت‌های بزرگ اسلامی حرکت خود را آغاز نمود. شخصیت‌های بزرگی که با توکل به خدا در این میدان پرنج‌جال قدم نهاده، از هیچ حمله و اعتراضی نیز نهراسیدند.

نیستند، عمل می‌نمایند).

مبنای تقریب؛

حرکت تقریب بین مذاهب بر مبنای و اصول کلی استوار است

که مهم‌ترین آن‌ها عبارت است از:

۱- قرآن کریم و سنت شریف نبوی(ص) دو منبع اساسی برای شریعت اسلام است و تمامی مذاهب اسلامی در این دو اصل مشترک هستند و حجیت سایر منابع در گرو استناد به این دو منبع اصلی است.

۲- ایمان به اصول و ارکان زیر ملاک اسلامیت است:

الف - ایمان به یگانگی خداوند تعالی (توحید)

ب - ایمان به نبوت و خاتمیت رسول اکرم حضرت محمد(ص)

و سنت ایشان به عنوان یکی از منابع اصلی دین

ج - ایمان به قرآن کریم و مفاهیم و احکام آن به عنوان اولین

منبع دین اسلام

د - ایمان به معاد

هـ - عدم انکار ضروریات دین و تسلیم شدن به ارکان اسلام

مثل نماز، زکات، روزه، حج، جهاد و...

۳ - مشروعیت اجتهاد و آزادی بحث: اسلام با به رسمیت

شناختن اجتهاد در چارچوب منابع اصلی اسلامی اختلافات فکری

را پذیرفته است. بر مسلمانان است که اختلافات اجتهادی را امری

طبیعی قلمداد کرده و به رأی دیگران احترام بگذارند.

۴ - وحدت اسلامی یکی از ویژگی‌های امت اسلامی است که

در قرآن مجید ظهور آشکار دارد و از اصول بسیار مهم در کلام خداوند است.

۵ - اصل برادری اسلامی، مبنایی کلی برای تعامل بین مسلمانان است.

رسالت مجمع جهانی تقریب: ارتقای سطح آشنایی و آگاهی و تعمیق تفاهم بین پیروان مذاهب اسلامی و تقویت احترام متقابل و تحکیم رشته‌های اخوت اسلامی در بین مسلمانان بدون هیچ گونه تمایزی از لحاظ تعلقات فرقه‌ای، قومی یا ملی آنان به منظور رسیدن به امت واحد اسلامی است.

مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مجموعه‌ای متشکل از ده‌ها تن از علمای مذاهب اسلامی، از کشورهای مختلف جهان است. این مجمع، یکی از مراکز مهم منادی تقریب و وحدت در جهان اسلام شناخته شده است و زمینه‌ساز تعامل سازنده میان پیروان مذاهب مختلف اسلامی است. اهداف ده ساله این مجمع عبارتست از:

۱ - نزدیک‌تر ساختن وضعیت جامعه‌ی امروز اسلامی به شرایط و وضعیت عصر رسول اکرم(ص) به عنوان الگو از جهت اخوت و برادری دینی و از بین بردن جو خصومت و تعصبات فرقه‌ای میان پیروان مذاهب اسلامی.

۲ - گسترش هم‌بستگی پدید آمده میان برخی از مذاهب اسلامی به تمامی مسلمانان و سایر مذاهب اسلامی.

۳ - پذیرش و مقبولیت عمومی مسلمانان نسبت به اختلافات

مذهبی برخاسته از اجتهادات ضابطه‌مند.

۴- الگو قراردادن رفتار ائمه مذاهب اسلامی با یکدیگر و گسترش آن در میان پیروان امروز آنان.

زمینه‌های تقریب، تقریب مذاهب اسلامی تمامی ابعاد زندگی پیروان

مذاهب اسلامی را در بر می‌گیرد که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

اعتقادات: همه مذاهب اسلامی به اصول اعتقادی (توحید، نبوت، معاد و...) و ارکان اسلام باور مشترک و واحد دارند و اختلاف در فروع آن خللی به اصل اسلام و برادری اسلامی وارد نمی‌سازد.

فقه و قواعد آن: طبق نظر محققین و فقهای مذاهب، مشترکات در ابواب فقهی نسبت بالایی را به خود اختصاص داده است و اختلاف نظر در برخی مسائل فقهی نیز طبیعی و برگرفته از برداشت‌های اجتهادی فقیهان است.

اخلاق و فرهنگ اسلامی: مذاهب اسلامی در زمینه اخلاق فردی و اجتماعی و فرهنگ اسلامی اختلافی نداشته و پیامبر اکرم (ص) الگوی اخلاقی همه مسلمانان است.

تاریخ: بدون شک مسلمانان در وحدت مسیر تاریخی اسلام در مقاطع اساسی آن اتفاق نظر دارند و اختلافات فرعی و جزئی را می‌توان در جوی آرام مطرح ساخت و در موارد بسیاری از آن به اتفاق نظر رسید. به هر شکل نباید اختلاف نظرها آثار منفی بر روند کنونی امت اسلامی بگذارد.

موضع‌گیری‌های سیاسی امت اسلامی: طبیعی است که همه مسلمانان دشمنان مشترکی دارند که می‌بایست در برابر آنان هم‌چون بنیانی مرصوص و در صفی واحد استوار بایستند. ویژگی‌های امت اسلامی نیز بر این اصل تأکید بیشتر دارد و منعی در هیچ‌یک از مذاهب اسلامی در این زمینه وارد نشده است و بر رهبران و علمای اسلامی و روشنفکران مسلمان است که سیاست واحدی را در برابر دشمنان در پیش گیرند.

اصول و ارزش‌ها

مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در حرکت اصلاحی خود

و انجام برنامه‌هایش به اصول و ارزش‌های زیر پایبند است:

- ۱- ضرورت هم‌کاری همه‌جانبه در موارد مورد اتفاق مسلمانان؛
- ۲- لزوم موضع‌گیری هماهنگ و واحد در برابر دشمنان اسلام؛
- ۳- پرهیز از نسبت دادن کفر و فسق و بدعت به یکدیگر؛
- ۴- برخورد محترمانه در امور اختلافی: وقتی اسلام نوعی

شکیبایی دینی را در مناسبات خود با سایر ادیان توصیه می‌کند و از مسلمانان می‌خواهد که به مقدسات فکری و اعتقادی باطل دیگران بی‌حرمتی ننمایند، به طریق اولی در مناسبات بین مسلمانان، اصل اجتناب از بی‌حرمتی به مقدسات پیروان مذاهب اسلامی را مورد تأکید قرار می‌دهد و آنان را به معذور دانستن یکدیگر در امور اختلافی دعوت می‌نماید؛

۵- آزادی اختیار مذهب: اصل آزادی مذهبی به عنوان یک اصل کلی در روابط فردی جریان دارد. پس هر فرد در انتخاب مذهب اسلامی خود آزاد است. سازمان‌ها و دولت‌ها نیایستی مذهبی را به اجبار به دیگران تحمیل کنند، بلکه باید همه مذاهب اسلامی را به رسمیت بشناسند؛

۶- آزادی عمل به احکام شخصیه: در مسایلی مربوط به احوال شخصیه، پیروان مذاهب اسلامی تابع مقررات مربوط به مذهب متبوع خود هستند، مگر در امور مربوط به نظم عمومی که قوانین جاری کشور متبوع آنان که به واسطه حکومت مشروع اداره می‌شود، حاکم خواهد بود؛

۷- حل اختلافات از طریق گفت‌وگوی سالم و رعایت آداب آن: بر اساس آیه شریفه «فبشر عباد الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه» قرآن کریم مسلمانان را به گفت‌وگوی مسالمت‌آمیز و بدون هیاهو با کفار و اهل کتاب، برای رسیدن به حقیقت، دعوت کرده است. بنابر این بر مسلمانان به طریق اولی لازم است اختلافات خود را از طریق گفت‌وگوی سالم و رعایت آداب آن حل و فصل نمایند؛

۸- لزوم اهتمام همه مسلمانان به ابعاد عملی تقریب و تبلور ارزش‌های آن و نیز تلاش همه‌جانبه در راه اجرای شریعت اسلامی در تمامی عرصه‌های زندگی.

اهداف رسمی و سازمانی

۱- کمک به امر احیا و گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و دفاع از حریم قرآن کریم و سنت پیامبر (ص).

۲- کوشش در راه ایجاد آشنایی و تفاهم بیشتر بین علما، متفکران و پیشوایان مذهبی جهان اسلام در زمینه‌های اعتقادی، فقهی، اجتماعی و سیاسی.

۳- گسترش اندیشه تقریب در بین اندیشمندان و فرهیختگان جهان اسلام و انتقال آن به توده‌های مسلمان و آگاه کردن آنان از توطئه‌های تفرقه‌انگیز دشمنان اسلام.

۴- رفع بدبینی‌ها و شبهات بین پیروان مذاهب اسلامی.

علمی هستند. سرپرست مرکز از میان محققان و روحانیون با تجربه و با ابلاغ دبیر کل انتخاب می‌شود.

وظیفه سرپرست مرکز، اجرای کلیه طرح‌های مصوب و اداره مرکز است؛ وی عضو هیئت علمی و مدیر پژوهشی مجمع است. گروه‌های علمی، براساس نیازهای علمی مجمع و با تصویب هیئت علمی تعیین و تشکیل شده، اعضای آن با انتخاب هیئت علمی از میان محققان انتخاب می‌شوند.

دانشگاه مذاهب اسلامی: پس از تأسیس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مقام معظم رهبری رهنمود تأسیس «دانشگاه مذاهب اسلامی» را زیر نظر مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی ارائه فرمودند که اساس نامه آن تدوین و در سال ۱۳۷۱ ش. مورد تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت.

این دانشگاه تداوم کار حوزه‌های علمیه اسلامی در گذشته است. حوزه‌های علمیه پیامبر اکرم (ص) و علمای قدیم منحصر به فرقه و گروه خاصی نبود، بلکه همگان حتی کسانی که بعدها صاحب مکتب خاصی شدند، از محضر اهل بیت (ع) بهره‌مند می‌شدند و یا حوزه علمیه شیخ طوسی در کرخ بغداد، آن چنان ناظر به جمع کلمه بود که بسیاری از علمای اهل سنت از آن استفاده می‌کردند و علمای بزرگ شیعه چون علامه حلی، شهید اول و شهید ثانی، گذشته از تحصیل در حوزه‌های شیعه، از حوزه‌های مهم اهل سنت در بغداد، مصر، مکه، مدینه، الخلیل، دمشق و قدس استفاده فراوان کرده‌اند. اجازات متبادله میان علمای مذاهب اسلامی، که در اجازات بحار الانوار و اجازات آیت‌الله العظمی مرعشی آمده و هم‌چنین بسیاری از کتاب‌های مشترک در حوزه‌های شیعه و سنی مانند جامع المقدمات، سیوطی، احیاء العلوم، تذکره السامع (آداب تعلیم و تعلم) و منظومه سبزواری و شرح قوشجی بر عقائد خواجه نصیرالدین طوسی و ... نشان‌گر هم‌بستگی فراوان حوزه‌های علمیه جهان اسلام با یکدیگر است.

اهم فعالیت‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی:

- ۱ - برگزاری کنفرانس‌های بین‌المللی وحدت اسلامی.
- ۲ - فعالیت‌های پژوهشی، آموزشی و فرهنگی.
- ۳ - اطلاع‌رسانی و شبکه اینترنت.
- ۴ - ارتباطات داخلی و برون مرزی.
- ۵ - چاپ، نشر و توزیع کتاب و مجلات و حضور در نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی کتاب.
- ۶ - فعالیت‌های رسانه‌ای و روابط عمومی.
- ۷ - فعالیت‌های پشتیبانی.

۵ - کوشش در تحکیم و اشاعه اصل اجتهاد و استنباط در مذاهب اسلامی.

۶ - سعی در ایجاد هماهنگی و تشکیل جبهه واحد در مقابل توطئه‌های تبلیغاتی و تهاجم فرهنگی دشمنان اسلام بر اساس اصول مسلم اسلامی.

انتخاب دبیر کل

دبیر کل، عالی‌ترین مسئول اجرایی مجمع تقریب است که با پیشنهاد شورای عالی توسط ولی امر مسلمین به مدت چهار سال منصوب می‌شود. قبول استعفا و یا عزل دبیر کل بولی امر مسلمین است. در صورت وفات، استعفا و یا عزل دبیر کل، یک نفر از اعضای شورای عالی با انتخاب شورای عالی تا تعیین دبیر کل جدید عهده‌دار وظایف او خواهد بود.

دبیر کل مجمع، مسئول عالی اجرایی و سخن‌گوی رسمی مجمع می‌باشد که با پیشنهاد شورای عالی و حکم ولی امر مسلمین به مدت چهار سال انتخاب می‌شود و مسئول ناظر بر همه فعالیت‌های علمی، فرهنگی، آموزشی، بین‌المللی، نشر کتاب و مجله است و گزارش فعالیت‌ها را به مجمع عمومی و شورای عالی ارائه می‌نماید. انتخاب دبیر کل از میان شخصیت‌های علمی ممتاز و فعال در عرصه تقریب مذاهب صورت می‌گیرد. رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، آیت‌الله واعظ زاده خراسانی را به مدت ده سال به این سمت برگزیدند و پس از استعفای ایشان، معظم له، آیت‌الله تسخیری را به عنوان دبیر کل مجمع منصوب نمودند.

مراکز علمی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

از جمله مراکز زیرمجموعه مجمع تقریب، می‌توان به موارد ذیل اشاره داشت:

مرکز تحقیقات علمی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در سال ۱۳۷۰ هـ. ش در شهر مقدس قم تأسیس شد. هدف کلی مرکز، انجام پژوهش‌های مقارن در حوزه‌های کلام، فقه و قواعد آن، اخلاق و تاریخ است.

این مرکز به لحاظ تشکیلاتی زیرمجموعه معاونت فرهنگی و پژوهشی است و برنامه‌ریزی و هدایت علمی آن، زیر نظر هیئت علمی صورت می‌گیرد.

هیئت علمی از میان فضلا و اندیشمندان حوزه و دانشگاه با نظر شورای عالی و ابلاغ دبیر کل انتخاب می‌شوند. وظایف هیئت علمی تصویب طرح‌های پیشنهادی گروه‌ها و ارزیابی و نظارت بر طرح‌هاست. دبیر کل مجمع و دو تن از اعضای شورای عالی، عضو هیئت